

WIOSNA
2006

O NAS
KONTAKT
SPIS TREŚCI
ARCHIWUM

15.II.06

Odpowiedź na ankietę:

„W jakich kategoriach rozpatrujesz filozoficzne osiągnięcia Jana Pawła II (Karola Wojtyły)”

red. G. Treła

STRONA

1

2

3

Możliwości rozwinięcia znaczeń filozoficzno-religijnej refleksji Jana Pawła II

Maciej Woźniczka

Ideologie zła są głęboko zakorzenione w dziejach europejskiej myśli filozoficznej

Jan Paweł II : *Pamięć i tożsamość*

Ze względu na skromną formę wypowiedzi (sugerowaną do 3 stron) ograniczę się do uwag związanych z ostatnią książką Karola Wojtyły „Pamięć i tożsamość”. Przedstawionym w niej ideom staram się nadać ogólniejszy sens, wykraczający poza interpretacje właściwe dla jednej formacji religijnej (i odpowiadającym jej kontekstom filozoficznym).

Książkę tę przeczytałem z maksymalnie krytycznym nastawieniem i spostrzegłem, że dla mnie osobiście polemika z owymi bezpośrednimi, szczegółowymi kontekstami nie okazała się zbyt twórcza. Zauważyłem, że znacznie zyskuje ona na wartości, jeśli podejmie się wysiłek oderwania od narzucających się kontekstów analitycznych (jakkolwiek i one niosą pewną, istotną wartość filozoficzną). Pozytywny charakter pytania ankietowego zachęca do skupienia się na rozszerzeniu zagadnień stymulujących, inspirujących, mogących stanowić bodziec do dalszych interpretacji. Kwestie te mogą się ujawniać w następujących obszarach problemowych.

Historiozofia

- Jako centralną kwestię należy potraktować problem zawarty w tytule książki. Dla dużych formacji kulturowych istotna jest relacja między pamięcią ich tradycji a potrzebą zachowania przez nie tożsamości. Podstawowe zagrożenie dla utrzymania tożsamości związane jest ze zjawiskiem współcześnie znacznego przyspieszenia dynamiki przemian kulturowych. Powstaje potrzeba nawiązania do odwiecznego problemu ludzkości: jak adaptować to, co cenne w toku cywilizacyjnego rozwoju - do tego, co wartościowe w dziejach danych formacji. Podstawowe pytanie brzmi: czy i jak możliwe jest wykorzystanie czynników przemian kulturowych tak, aby zasadniczy przekaz, stanowiący o tożsamości danej formacji został utrzymany. Charakterystyczne dla dynamiki kultur skupienie na teraźniejszości może prowadzić do pytania nieco zmienionego: co dla bliskiej przyszłości jest istotne z dziejów i tradycji danej formacji kulturowej.

- Analiza wartości moralnej wielkich epok dziejowych (Rousseau, Nietzsche): w szczególności „zła” kulturowego, niesionego od oświecenia po ostatnie stulecie XX w. może stanowić dobrą inspirację dla refleksji nad losem ludzkości w kolejnym okresie dziejowym. Moralny wymiar przemian kulturowych jest podstawowym elementem ich oceny, a kwestie etyczne ujawniają swą ważność w większości dziedzin refleksji.

WIOSNA
2006

O NAS
KONTAKT
SPIS TREŚCI
ARCHIWUM

- Za istotny historiozoficznie należy uznać problem możliwości usensowienia dziejów (Hegel, Comte), perspektywy ich zdystansowanego oglądu w postaci procedury racjonalizacji czy nadania wizji przemian duchowych, czego przykładem mogą być postulaty zawarte w teologii historii czy eschatologii historii.

Filozofia kultury

- Radykalizm doświadczenia losu człowieka XX w. wymusił zwrot ku zagadnieniom fundamentalnym, takim, jak konieczność reinterpretacji podstaw moralności, a w szczególności potrzeba rekonstrukcji „filozofii zła” „walka z ideologiami zła nauczyła sięgania do korzeni”. Być może wskazany byłby powrót do podstawowych interpretacji dotyczących natury dobra i zła, zawarty w propozycjach filozofii systemowej św. Augustyna, Leibniza czy w innych kontekstach Freuda (znaczenie „tajemnicy” czy nieświadomości), czy Junga (funkcjonowanie archetypów zbiorowych).

- Wyraża staję się potrzeba dointerpretowania znaczenia i konsekwencji wielkich epok dziejowych (na przykładzie krytyki oświecenia) zwłaszcza pod kątem niesionego przez nie przekazu moralnego.

- Ważną kwestią jest konieczność przeformułowania relacji między antropologią a uniwersalizmem (prezentowanym przez wielkie ideologie bądź religie uniwersalistyczne), dalej postulat poważniejszego określenia relacji między filozofią jednostki a filozofią społeczną (w szczególności filozofią polityczną) w kontekście racji stanowiących czy orientujących drogi przemian kultury.

- Coraz boleśniej uświadamiany w kulturze staję się wybór między cywilizacją pragmatyczną a cywilizacją duchową (Schweitzer, Heidegger, Bauman); kolejne kwestie to spór o właściwy wymiar kultury duchowej, scjentystyczny a religijny obszar kultury wysokiej: problem sacrum, „tajemnicy kulturowej”.

- Wymaga oglądu analiza stanu optymalnego, swoistej homeostazy

kulturowej zestawiona zwłaszcza wobec patologii i dewiacji kulturowych: istnieje potrzeba modyfikacji wizji tego stanu wiązana z naturalnym rozwojem kultury wobec tendencji do podtrzymania rozwiązań tradycyjnych. kulturowej zestawiona zwłaszcza wobec patologii i dewiacji kulturowych: istnieje potrzeba modyfikacji wizji tego stanu wiązana z naturalnym rozwojem kultury wobec tendencji do podtrzymania rozwiązań tradycyjnych.

Kwestie moralne

- W gruncie rzeczy najważniejsze, one stanowią w istocie o sile przekazu duchowego, stąd możliwa sugestia, iż o sile przekazu kulturowego danej formacji stanowi jej doniosłość moralna.

- Najsilniejsza teza przekazu: podstawy współczesnych interpretacji moralnych osadzone są w fundamentach filozoficznych wielkich epok dziejowych ludzkości. Upadek moralności społeczeństw w XX w. wymaga poważniejszej analizy jego źródeł (np. ontyczne a epistemiczne uprawomocnienia moralności, natura ludzka: „wytwór myślenia” i samopoznania człowieka czy „transcendentna rzeczywistość bytowa”, konsekwencje dziejowe przemian moralnych w Europie).

- Występuje spór między antropologicznym a teologicznym uzasadnieniem podstaw moralności. Na gruncie filozofii jest on nierozstrzygalny i wymaga określeń światopoglądowych.

- Refleksja nad intensywnością doświadczeń negatywnych człowieka może być traktowana

STRONA

1

2

3

WIOSNA
2006

O NAS
KONTAKT
SPIS TREŚCI
ARCHIWUM

jako problem poznania moralnego dotyczący potrzeby określenia „punktów zwrotnych” w procesie przewartościowań moralnych („miara wyznaczona złu”).

- Poprzez moralność możliwe jest łączenie postulatów filozofii z wartościowym doświadczeniem codzienności (propozycja jedności doświadczenia egzystencjalnego).
- Warty analizy jest problem powielania błędów kulturowych przez ideologie poświeceniowe (szczególnie istotny w zakresie moralności).
- Istotną wskazówką jest postulat odwołania do transcendencji jako źródła duchowej samoobrony w przewycięzaniu „zła dziejowego”. Ważna może być refleksja z zakresu psychologii historii: na ile człowiek może sam dokonać moralnego oczyszczenia z popełnianego w dziejach zła („odkupienie jako Boska miara wyznaczona złu”)?
- W relacji między wolnością a odpowiedzialnością wzmocnienia wymaga teza, iż wybór przyjemności, użyteczności osłabia wzniosłość i godziwość, jest destrukcyjny dla „ładu wewnętrznego człowieka”.
- Idea „jedności wartości fundamentalnych w wielości kultur narodowych” może być podstawą do sformułowania całego programu badawczego.

Filozofia polityki

- Kwestia niedojrzałości politycznej społeczeństw spełniających swój sens dziejowy w realizacji obszaru agresji i konfliktu (współczesny konflikt między światem islamu a cywilizacją Zachodu). Problem komunikacji międzykulturowej jako podstawowy problem filozofii politycznej (Habermas: etyka dyskursu i racjonalność komunikacyjna).
- Prawa demokratycznych społeczeństw a uzasadnienia transcendentne. Problem kulturowy funkcjonowania autorytetu moralnego. Decyzje społeczeństw (instytucje wybieralnej władzy, opinia publiczna) a autorytet religijny.
- Krytyka systemu demokratycznego (z ideami ekonomizmu, domina-

cji technologii, komunikacji międzyludzkiej opartej na mass-mediach) jako formacji społecznej dystansującej człowieka od wymiaru duchowo-moralnego kultury wysokiej (gubienie „instynktu prawdy” i dobra) „pod pozorami demokracji ukryty jest totalitaryzm”.

- Czy obszar moralności może być dobrą podstawą do konstrukcji (czy weryfikacji) ideologii społecznej i politycznej? Problem alienacji społeczeństw wobec podstaw rozpoznawalnego przez ich członków dobra moralnego („Polacy oparli się propagandzie oświecenia w XVIII w.”, „post-tożsamościowy etap krajów Europy Zachodniej”).

Metafilozofia

- Na czym opierać racje dla sformułowania ideologii, uzasadnienia racjonalne (pragmatyczne, scjentyistyczne, ekonomiczne, technologiczne „cywilizacja techniczna”) a uprawomocnienia religijne dla wizji przemian kultury, szczególnie w kwestii uzasadnień źródłowych dla interpretacji moralności.
- Wybór założeń filozoficznych dla interpretacji moralnych: idea konkurencyjności światopoglądowej a możliwość uzasadnień o charakterze ostatecznym.

Kwestie metodologiczne

- Problem przekładalności (hermetyczności kulturowej), transfer sensów kulturowych (o podstawowych własnościach filozoficznych) a osłabianie tożsamości. Lokalny absolutyzm a globalny relatywizm doświadczenia kulturowego.

Doniosłość i zasięg oddziaływania myśli filozoficzno-religijnej Jana Pawła II może być poważny. Wiele zależy od sposobu percepcji filozoficznej przedstawionych tez. Możliwe jest takie ujęcie problemu, w którym stanowić one mogą zachętę do tworzenia interpretacji o poważniejszych konsekwencjach filozoficznych.

Maciej Woźniczka

STRONA

1

2

3

SKOMENTUJ
ARTYKUŁ